

Dopolnjevalna vprašanja

Skj 1 (str. 81) navaja: »Vprašaj pa postavljamo tudi za prostimi ali glavnimi stavki, ki se začenjajo z vprašalnimi zaimki in prislovi. Ker vprašani na te vrste vprašanj odgovori s pojasnilom, jih imenujemo dopolnjevalna.« Dopolnjevalna vprašanja se začenjajo z vprašalnimi zaimki in prislovi: *Kdo pa si ti?* — *Krpan mi pravijo.* (F. Levstik) *Višnjani, kam ste svoj'ga polža d'jali?* — *Za Pegaza smo pevcem ga prodali.* (F. Prešeren) Tako kot pri odločevalnih vprašanjih stoji tudi pri dopolnjevalnih vprašalnicah navadno na začetku stavka. Lahko pa so pred vprašalnico zvalniki ali deli priredja: *O človek krščanski, o sosed — če moreš govoriti, povej mi, kakšen kraj je to?* (I. Cankar) *»Otroci, kako ste prišli sem?« — »Maline smo šli obirat, pa še niso zrele,« ji je odgovoril zbor glasov.* (P. Voranc) Pri dopolnjevalnih vprašanjih vprašalnice ne moremo izpustiti. Če bi jo, bi dobili odločevalno vprašanje: *Kje boš kaj zelja in repe pridelal za v kad in žita za v mlin?* (J. Jurčič) — *Boš kaj repe in zelja pridelal za v kad in žita za v mlin?* Seveda s tem izpuščanjem vprašalnice ne bi vedno tako enostavno dobili odločevalnih vprašanj.

Včasih tudi na vprašanje, ki kaže vse značilnosti odločanja, odgovorimo dopolnilno. Odgovor gre v tem primeru mimo vprašanja. *»To pa je mati! Sejete jih gobe. Ali jih farovski kuharici ponesete?« — »Prve letošnje so,« je rekla ženica* (I. Pregelj).

Na dopolnjevalna vprašanja odgovarjamo z vsemi stavčnimi členi, npr. predmeti, prislovnimi določili, osebki in prilastki: *Zakaj ne zdaj?* — *Tako je svet narejen,* (P. Voranc). Tu je v odgovoru izpuščeno zato ker. Prim.: *»Zakaj bi ga bil pa udaril, ko bi bil še kaj živ?« vpraša eden. — »Zakaj! Zato, ker mi je obetal, da mi bo nekaj dal, če mu pokažem, kje je Štibernikov France in kontrabantarji.«* (J. Jurčič) *Zakaj ne?* — *Ker se ne smejo vrniti. Proti naturi bi bilo, da bi se življenje povračalo na isto ...* (M. Jarc). Tudi tu odgovor ni popoln. Glasiti bi se moralo: *Zato, ker se ne smejo vrniti.*

Prav tako kot odločevalna uporabljajo mnogi pisatelji tudi dopolnjevalna vprašanja, ne da bi pričakovali odgovor. Taka govorniška vprašanja so npr. v naslednjem Cankarjevem besedilu: *Kje si mladost? K tebi se napotim, če te dosežem, kakor si daleč! Kje si domovina? Še nocoj te pozdravim, kakor sem bolan in truden! Kje si, ti vesela bistrooka, ti znamenje moje mladosti in vsega, kar je čistega v meni?*

Jože Stabéj

SAZU Ljubljana

IZ ZGODOVINE SLOVENSKEGA BESEDJA

ebehtnica, ebehtnik — Glej JiS X. (1965), str. 30—32; **elektriški, elektriziranje** — Pohl., Kmetam fa potrebo inu pomozh... 1789, 354, 355: lete yskre pridejo od ene posebne viſhe ognja lesem, katir se *Elektreske* ogn prave; ... katre se *Elektreske* Mashine imenujejo; še večkrat na strani 354—356, kjer piše

o blisku, hudem vremenu in streli; Navk sa ludi na kmetih. V' Zeli 1817,, 15: *Elektrifiranje*; **enačiti** — Hip., Dict. I., 20: Aequiparo, Vergleichen, gleich machen ... *enazhíti*, enákováti; **enakočasnost** — Hip., Dict. I., 20: Aequinoctium, Zeit, da tag Vnd naht gleich seind. zhafs, kadàr fo dan inu nuzh enaku dolgi, *enakuzháfnost* nozhy inu dnéva; **enakost** — Hip., Dict. I. 20, Dict. II., 78: Aequitas, equalitas, Gleichheit, *enákost*, glyha; P. Ješenak. Bukve sa Pomozh, 1821, 14: Per svoji *enakosti* (glihi).

fovček (Plet. fólč) — Pohl., Kmetam ... 1789, 123: Ta se more is enem ojftrem *fovzhekam* notri do sdolnega robu od oběh platy tanku obrefati; **frodelj**, **frondelj** — S. Rutar, Pokn. grofija Goriška in Gradiščanska. Ljubljana 1892, 46: ... črešnje klestijo za *frondelj*; Fr. Bevk, Viharnik. Ljubljana 1959, 126, 128: kozi, ki sta obirali *frodelj*; kozama je vrgel v jasli nekaj vej *frodolja*. Prim. lat. frons, frondis, ital. fronde.

gače — Boh., 74: f. pl. *Gazhe*, fubligar, nider kleid; Meg. 1: Gesäß, femorale. bregeshe. Cr.(oatice) *gazhe*, fuitize. calzoni, bragoni, bregelse; Niederklaid oder niderwath. fubligaculum, campestro, *gazhe*, braghe. Hip. npr. v Dict. I., 633, in v Dict. II., 237, besede gače ni poznal, marveč je za Subligaculum, femoralia zapisal: fpuadne hlazhe, fvitize, podhlázhenze. Od kod je vzel Plet. I., 205, navedek: 5) gače = jetra, Boh., česar Boh. seve *nima*, je uganka. Beremo pa v P. Dajnka Lehrb. 1824, 116: gačasti, a, o, d. d. Zackichte, von gača der Zacken, kar navaja pozneje iz Mur. in Jan. tudi Plet.; **gaj** — Boh., S 44: eo rus, grem na *gaj*. Boh. je torej pomenil *gaj*: polje, dežela, vas — selo, in v tem pomenu je zapisal še Plet. I., 206, po Kresu I., 358, iz okolice Maribora reklo: 3) na *gajih* živeti, auf dem Lande leben. Murko npr. pa je poznal l. 1833 besedo *gaj* le v pomenu der Hain, der Eichenhein, der Pflanzwald, t. j. lucus, nemus; **gladiti** — P. Dajnko, Lehrb. 1824, 20, 46: gladiti hungern; P. Dajnko, Kmet Izidor, 1824, 124: Nevóla vam, vi prenasiteni, vas *de gladílo!*; **glagol**, **glagoliti** — **glagolati** — v pomenu: beseda — verbum, vocabulum, sermo, in = govoriti — dicere, loqui, beremo naprvo v Briž. I., 1: *glagolite* ponaz redka zlouesa, in Briž. II, 78: i svojim *glagolom* ispovědati, tj. govorite za nami teh malo besedi, in s svojimi besedami spovedati. Za današnji slovnični pomen: glagol, verbum, Zeitwort, pa je uvedel besedo v slovenščino Vod. v Pifmenosti l. 1811, kjer je zapisal: § 42. *Glagol* je beféda nam nesnana, drugim Slovenzam (= Slovanom) pa dobro snana. Al ker nobene bolfhi nameft njé ni, jo v potrebi na pófodo vsamemo (str. 64); r. t. na str. 170 pa že beremo: *glagolſko* imé. Od Vod. je vzel besedo *glagol* Murko v slovarja l. 1833 s pripombo: russ. und nach Vodn., a pri tem ni pozabil še pristavka: zhafna befeda (nach Gutm.). Zhasna befeda Zeitwort beremo tudi npr. v Slov. Gram. M. Zagajška—Sellenka l. 1791, str. 110-11. Tudi Hrvati so učili v Napuchenju vu navuk Nemshkoga jezika, vu Budimu 1831, str 29, da je za nemški Zeitwort treba reči Vremenorezh. M. Majar je v Pravilih l. 1848 rabil za Zeitwort že besedo *glagolj*. Janežič je Zeitwort, *glagolj* vknjižil v nemško-slovenski slovar l. 1851, v slov.-nemškem slovarju l. 1850 pa te besede še ni. Medtem ko je Cigale l. 1860 zapisal iztočnico *glagol* brez vsake pripombe, navaja Plet. za glagol izvir: staroslovensko; **glavobol** — Vod. zv. 43/7a (l. 1805): Hauptweh *glavoból*; od tod je prevzel Murko l. 1833 v oba slovarja: *glavoból* der Kopfschmerz, Kopfschmerzen *glavoból*, od Murka pa Janežič v slovarja l. 1850, 1851 isto *Glavoból*. M. Cigale pa, ki je prepisal malodane ves Vod. Slovenski besednjak, besede *glavobol* ni prevzel od Vodn., marveč mu je bila ljubša srbska glavobolja iz Vukovega Rječnika 1818, stolpec 96, a

obliko glavobolji (daj. edn.) beremo že prej l. 1799 v Novi Krajski Pratici (izdaja Antona Degotardija v Ljubljani). Nasprotno pa je sprejel kajkavski pisec Ig. Kriztianovich v svojo Gramatiko l. 1837, str. 4: *glavobol*, Kopfweh; **gluhonem** — On vu dve Igre od Kotzebue: najme Kriscre (die Kreuzfahrer) y *Gluhonemoga* (der Taubstumme) je preneszel: Karel Rakovec v pismu Lj. Gaju dne 20. I. 1831 (Dr. V. Deželič, Pisma pisana Dru Ljudevitu Gaju. Zagreb 1909, str. 168); Janežič 1850, 1851: *Gluhonem*, taubstumm; **gnada** — V pomenu gnada < stvn. gināda, srvn. g(e)nade = pomoč, (božje) usmiljenje, milost, je beseda zapisana že okrog l. 1430 v celovško-rateškem rokopisu: Czeftschena fy maria *gnade* palna. Reklo pa: sonce gre k božji gnadi, beremo npr. v Sacrum promptuarium Janeza Svetokriškega, IV. (l. 1700), str. 122: Je bil fturil fmalat fonze, kadar sa Boshjo *gnado* gre. Da pa to ni zgolj slovensko reklo, nam priča zapis v Schweizerisches Archiv für Volkskunde, 52. Jarg. (1956), Basel, str. 9, kjer beremo, da so še okrog l. 1930 govorili v kraju Lötschen (Lötschental, kanton Wallis v Švici): d Sunna geid z Gnaadu(n); **gnilec** — Plet. navedek v I., 222: *gnilec*, lca, m. 1) der November, Meg. Boh.-C., je za Bohoričeve Arcticae 1584 neresničen, ker Boh. Arcticae te besede nimajo. Takó Meg. kakor pozneje O. Caf sta morala brati mesečno ime *gnilec* v zdaj izgubljenem Bohoričevem Elementale Labacense cum Nomenclatura trium linguarum; **godba** — O Caf, Robinson 1849, 348: gôdba, Musik; **golica** — P. P. Glavar, Von den Ursachen des Brandes in dem Weizen. Wochentliches Kundschaftsblatt d. Herzogtum Krain, 1775, 18. u. 25. II., str. 103, 115... glatte Weizen Gattung... in der Landessprache genannte *Goliza* (103); *Goliza*, oder glatt (115); **golobnjak** — J. Ogri-nec, Obrazi iz narave. Zvon I., 1870, 74: Pod končnatem nastreškom na solnčnato stran so kroglate linice v zagorele deske, tu je *golobnjak*; **gomolj** — Mažuranič-Užarevič 1842, 233: Knollen, *gomolj*, 465: Zwiebelwurzel, *gomolj*, gomoljica, od tod Janežič 1850; Pohl, Kmetam... 1789, 87, ima že *gomonize*; v Nov. 1859, 49, beremo *gomoljast*; **goričina** — P. Fr. Klapše, Synopsis catechetica 1757, 75: *gorezhina* = vročina; **goričevati** = piti (v družbi) vino — T. Linhart, Shupanova Mizka 1790, 11: bomo kaj *gorizhuvali*; fim puftil en bokal vina gori pernefti; prim. v Plet. I., 233: goričevce, vca, m. neka trta; **gostokrat** — U. Jarnik, Sadjereja 1817, 62: ktire *gostokrat* shie v'poftniku zvetó; **gotovina** — Hip. Dict. I., 394, 496, Dict. I², 175, Dict. II., 20, in še večkrat: Numatio, onis, f. barschaft an gelt. *Gotóvina* (takó dosledno!) v'denárjih; Bar gelt. *gotóvina*, gótov denár. praefens pecunia; M. Zagajšek-Sellenko, Slow. Gram. 1791, 230-21: *gotovinna* Barschaft; Vodn. Lubl. Nov. 26. V. 1798, pod Anglia: Ker je Shvajz sdaj pod francosko fablo, fe nefme is Anglie nizh kje poflati, ne blago, ne *gotovina*; **govornik** — Hip. Dict. I., 632: timu befedniku ali *govórniku* vse kunshti podvréjzhi, sicer pa Dict. I., 418, Dict. II., 148, le: govorízhnik, govóriz, govorjáviz, orator, rhetor, Redner. Tudi Pohl. ima samo Govorezhnek, a, m. Der Redner. Sermocinator; Murko 1833: *govórník*, der Redner; Zbir. 4: *Govornik*, a, m. orator Redner; Jan. 1850, 1851: *govornik*, itd; **graditi**, **gradivo** — Vsem slovenskim piscem nekako do dobe Novic okrog l. 1840-50, je pomenilo *graditi* samó toliko kakor latinsko sepire, munire ali nemško einzäunen, Zäunen, befestigen, tj. s plotom zadelati, zagradi, ogradi, utrditi. Od Janežičevih slovarjev sem l. 1850-51 pa se je sprevračal pomen besed *graditi*, *gradivo* po vplivu in vzoru hrvaških besed gráđiti, gráđivo, gráđnja, gráđa v pomen prej samostojno rabljenih slovenskih besed zidati, staviti, zidivo, stavivo, stavba ipd. Po sto letih smo danes malodane sploh pozabili po slovensko zidati in staviti, besede stavba,

stavbenik, zidava, zidivo, itd., so že bolj mrtva gesla v slovarjih, ko žive v govoru in pismu. Levstiku npr. se je še l. 1863 v Napreju, str. 6, zapisalo domače zidivo, v slovarjih l. 1850-51 in 1867 je poznal Janežič tudi stavivo, vendar sta s časom hrvaški besedi grádití, grádivo in njune izpeljanke vedno bolj izpodrivale stare slovenske besede in jih skoraj do kraja nadomestile. Za zgled pa — današnji seve leže za nasmešek — kako so v boju za ohranitev besed zidati, zidivo ipd. vihteli ugledni slovenski pisatelji pero, naj bo ta-le primer: »Bila je njegova Emilija ali Milči, kakor jo je takrat imenoval, še le osemnajst let staro, jako nježno zidano bitje, ki je vse notranje napake Jurja prezrla in le vunanjega Bornimoviča strastno ljubila« (V. Zarnik, Maščevanje osode, SG 1862, 363); **grajati se** = gabiti se — Starec je pravtako molče segel v žerjavico, izvlekel smojko (= pečeno repo) in jo ponudil potnemu: »Če se ti ne *graja!*« Iv. Pregelj, Plebanus Joannes. Trst 1921, 174; **grantna** = brusnica — Zahomec v Ziljski dolini (Koroška): *grantna*, e, ž.: je šla hči v planine po *grantne* (Tedenska tribuna. Ljubljana, 22. X. 1959, str. 5). Gutschmannov zapis v slovarju 1789, str. 123: Granten, kamzhizhouje, nam pove, da izvira *grantna* iz koroške nemške narečne besede. Na Slovenskem je za rastlino in sad *vaccinium vitis idae*, die Preiselbeere, rote Heidelbeere, več različnih imen; takó pravijo npr. v Ribnici na Pohorju in okolici, da gredo nabirat krankerle (krankerl, la, m., mn. krankerli). Knjižno ime brusnica se pokaže med prvimi v Cigaletovem slovarju l. 1860 s pripombo, da je izvir besede ruski in češki, potem v Janežičevem slovarju l. 1867. itd. Ruski izvir izpričuje že J. G. Gmelin v znanem delu Flora Sibirica, Tom. III. (l. 1768), kjer beremo na str. 139: *Vaccinium vitis idae rubra*. Per omnem Ruffiam, Sibiriam et Kamtschatkam indigina est. Baccae a Ruffis brusnica vocantur. (*Vaccinium* ... je doma po vsej Rusiji, Sibiriji in Kamčatki. Jagodam (te rastline) pravijo Rusi brusnica.); **grebenica** — Ima že Meg.¹, O₃^b: Setzreben, traduces, *grebenize*, za njim Hip., Pohl., itd.; Tomaž Forregger, Pekre pri Mariboru, v Verhandlungen u. Aufsätze, Drittes Heft. Graz 1821, str. 35: Proven — *grebenize* (zapis je iz l. 1819); **grencati** — Fr. Bevk, Viharnik. Ljubljana 1959, 39; ga je v tujini *grencala* misel na dom in na svobodno življenje; **grenek** = osoren — P. Trubar, Catechismus 1550, 132: Vy mofhye lubyte valhe *grene*, ne bodite grenki pruti nim (Iz Kol 3, 19); **grížljaj** — Meg.² I a — Mundvoll. Bolus. *Grishlei*, Cro(atice) *falushei*; Meg.¹, K^b₃, ima samó *falushej* brez Cro.; V Mavhinjah pri Devinu in okolici so govorili zaústek namesto grížljaj. Se bo nadaljevalo.

Zapiski, ocene in poročila

NOVE SLOVSTVENE VRSTE

(Poročilo)

Nemška pisateljska zveza (Nemška demokratična republika) je še pred nekaj leti izdajala zbirko literarnoteoretskih spisov s skupnim naslovom Prispevki k sodobni literaturi. Če zbirko izdaja še zdaj, ne vem, ideološko zaledje se od takrat ni bistveno spremenilo (mislim v zadnjih treh letih), in tako je prav mogoče, da te knjige izhajajo še danes.

Logika zadnjega stavka ni naključna, kajti smisel vrste razprav, ki so v tem okviru izšle, je ideološkega značaja: teoretsko ugotoviti in priklicati v zavest posebne lastnosti t. i. socialistične književnosti. Če naj je socialistična književnost oz. sploh umetnost drugačna od buržoazne, mora najbrže živeti in obstajati tudi po nekih dru-

IZ ZGODOVINE SLOVENSKEGA BESEDJA

halabuka — Apostel, Dict. 1760: Tumult, buka ... cro[batisch] *halabuka*; Guts., 330: Tumult, *halabuka*; prim. pa še pri Pohl. 1781: Halujem, luvati. Aufstand erwecken. Tumultuari; Napucheny 1831, 63: die Stürme *Halabuke*, str. 325: *Hallabuka*, das Ungewitter; Murko 1833: *halabuka*, das Getümmel; Zbir., 5: *Halabuka*, strepitus, Getoese; Janežič 1850-51; **hajduk** — Pohl. 1781 je pri »kranjskih« besedah *Haramôzh* in Orjak zapisal pod Deutsch: Der Heyduck. Latine: *Pedes Ungaricus*, kar je vzel iz Belostenčevega slovarja l. 1740. Madžarski *haydúk*, pl. od *haydú* = vojak, izvira iz arabščine in je prek Turkov pritekel v srbsčino, ki pozna tudi besede *hajdučija*, *hajdučki*, *hajdukluk*, *hajdukovati*. Od srbskega pomena: odmetnik od vlasti, drumski razbojnik, lopov, se je za časa turških napadov pomen besede *hajduk*, zlasti pri Srbih, sprevrgel v bojevnika proti Turkom za narodno osvoboditev. Iz Vukovega Rječnika l. 1818 je *ajduk*-*hajduk* prišel po Janežiču l. 1850-51 in Čigaletu 1860 tudi v slovenščino. Andreju Gutmanu, Novi Vedesh l. 1838, 98, pa je bil *hajduk* nemški Gerichtsdienner (sodni sluga), kar beremo že pri Vuku l. 1818 pod 2) der Gerichtsheiduk in Ungern, Sirmien; **harmonika** — A. Krempel, Dogodivšine 1845, 213; *harmonika*; **hasek** — J. L. Šmigoc, Wind. Sprachlehre 1812, 14, 15: Nutzen *hafek*, *hafka*; Vortheil, *ha'fek*, *fka*; P. Dajnko, Lehrb. 1824, 307: bil sem ... staršom doma *k'haski*; r. t., 310: Ino gromov *hasek* ... je veliki; Kaj za *hasek* pa mi poveš; r. t., 311: Vsaki na sveti je k'nekemi *haski*; Murko 1833: *Hafik*, *fka*; Janežič 1850-51, itd.; **hasen** — Meg.¹: Nutz, commodum. Ca: *hafen*, korist; Habelič 1670: *Hafen*, Vtilitas; Murko 1833; Zbir., 5: *Hasan*, *hasni*, Vortheil, Nutzen; Janežič 1851, 76: *Hasen*, *sna* m. Nutzen, itd.; **hasniti** — Habelič 1670: *Hafznim* — Vtilitatem praefto. Facio. Prosum; A. Čebul, Ena Mala Besedishe 1789, 105: nizh ni *afnilu*, es gab nichts aus; Murko 1833, Janežič 1850-51, itd.; **hasnost** — A. Čebul, Ena Mala Besedishe 1789, 66: *Afnoft*, Gedein; **hip** — P. Trubar, Ta Slovenski Kalendar 1557, 1582, db: De oben *hyp* oli zhas nemyni; P. Trubar, Cat. sdv. isl. 1575, 110: de v'ti vri inu v'tim *hipu*, koker se preoberno; Habelič 1670: *Hip* Momentum, Infans, is, itd.; **hišnik** — J. L. Šmigoc, Wind. Sprachl. 1812, 257: *hišnik*, a, Hausmeister, *hišnikov*, a, o, des Hausmeisters; v več drugih pomenih že zdavnaj prej; **hitrica** — Meg.² Dd₁a: Winter = Rocken, Sommer = Rocken. Osima ersh, jara ersh, vel *hiterza*; Meg.¹ nima; Annalen der k. k. Landwirtschafts-Gesellschaft in Krain, 1846, str. 16: Frühirse, welche in der Gegend von Zirknitz und Laas als zweite Frucht unter der Benennung »*hiterca*« angebaut wird; **hlašceten** — (Pl. I., 271: *hlastézen*); Stiški rokopis iz okrog l. 1440: Auar(us) *chlaszczet(e)n*, DS 1916, 242, 316; **hlebnica** — M. Zagajšek-Sellenko, Slow. Gram. 1791, 234—35: *hlebnizza* Taigtuch; J. Kopitar, Grammatik 1808-09, 245: *hlébniza* Teigtuch beyrn Brotbacken; Murko 1833: Teigtuch *hlébniza*; Janežič 1850-51, itd.; **hlebovje** — Meg.² X₅a: Mehlbeer, *Hlebouje*; Meg.¹ nima; **hlev** — *hlev*, *hleu*, *hleva* itd. so napisali že slov. protestantski pisci; mikavno pa je Vodnikovo reklo v Slov. bes., zv. 21/2: Brunnen — den Brunnen schließen, wenn das Kind ertrunken ist *hlévo* saprém, k' je krava vfhlá, kar sta brez navedbe vira prevzela Cigale l. 1860, 289, in Plet. I., 272; **horicont** — M. Majar, Pravila 1848, 21: Slo-

venski pisatelj mora svoj *horicont* razširiti; **hramba** — J. L. Šmigoc, Wind. Sprachl. 1812, 259: *hramba*, e, Behältniß, shramba, siehe *hrámba*; »*hrámba* in kar sledi se pri Ptuju izgovarja s **k** namesto s **h**, npr. **skránim** namesto **shránim**; glej o tem še M. Kastelec, Nebeshki Zyl... 1684, str. 87: Tá kateri je skriven, tá je **skranen**; J. N. Primic, Nem. slov. bukvar 1814, 31: jedílina *hramba*, hram, Jeftna (?) *hramba*; **hranilnica** — J. Alič — Adelung, str. 413: Sparkasse — fhparouna, *hranivníza*; Janežič 1851, 79, pa le: hranilnica, Behältniß, Aufbewahrungsort; tako tudi l. 1850, 45: Aufbewahrungsort, poleg Sparbüchse, hranilnica, na str. 467; **hranilnik** — Hip. Dict. I., II., pomeni Theca, das Futteral, v slovenščini le futerol, nóshnizo, itd., v prevodu Komenskega Orbis pictus, str. 32, pa je pri brivcu theca *hranílnik* za britev; **hrastovica** — Hip. Dict. I., 575: robuftus Carcer, ein starke gefängnus. éna mózhna jézha, *hrástovíza*; prim. krajevni imeni Hrastovica, Hrastovec; **hrastovina** — M. Zagajšek-Sellenko. Slov. Gram. 1791, 230—31: *hrastovinna*, eichenenes Wesen; **hrg**, **hrgica** — mera, poliček, das Schöppchen, v rabi še v 17. stol. v župniji Sv. Martin ob Rabi. Glej Kronika 1. XI. (1963), str. 48; **hrip** — hrip, a, m = dež; J. L. Šmigoc, Wind. Sprachl. 1812, 207: Mój bóg, kaj za en grosni *hríp*, Mein Gott, was ist das für entsetzlicher Regen; **hrošč** — A. Breznik, Slovenska slovnica 1934, 182: Po brnenju, ki ga povzroča pri letenju s pokrovkami, ima ime *hrošč* (sor. *hřeščati*, hreščim; po šumenju [hřeščanju] ima ime tudi *hrast*); P. Dajnko, Lehrb. 1824, 78: *hroš* der Maykäfer; Murko, Slow. Sprachl. 1832, 104: *hrofh*, Maikäfer; Murko, Slov. nem. bes. 1833, 90: *Hrófh*, m. der Maikäfer (Scarabeus Melolontha); Janežič 1851, 80: *Hroš*, m. Maikäfer, itd.; **hroščec** — krompirjev *hroščec* = koloradski hrošč: Kmetovalec, Ljubljana, 31. VIII. 1887 (IV. 1.), str. 147; **hučkati se** — Novice 7. jan. 1846, str. 1: Vošila Novic ob novem letu. Me vošmo, de tud srečo, dnar / Vpelja železna cesta, / Ne de b' samó se *hučkali* / Od mesta pa do mesta. (19. kitica, napisal -n = Luka Jeran); **hudomušen** — M. Zagajšek-Sellenko, Slov. Gram. 1791, 262—263: *hudomushn-shna-shnu* der, die, das verschlagene; **hvala** — Stiški rokopis iz okrog l. 1440: Laus *chaula*, DS 1916, 316; slov. protestantski pisci, itd.; **hvalisati** — A. Breznik je mislil (pripis v Plet. slovar), da je besedo naredil M. Majar in jo zapisal v Slovenijo l. 1848, str. 13, od koder jo je pobral potem Janežič v slovarja 1850-51. L. 1909 (Slovanske besede v slovenščini, str. 46) pa je Breznik menil, da moramo besedo *hvalisati* pri nas zavreči, »ker ni hrvaško zlato, temuž iz (novo) grškega izvira, ki je po grških glagolih zanesen na pristno hrvaške v priponah — isati, — osati, — sati«.

igračar — Hip., Dict. II., 41: Dockenmacher, *ygrázhar*, zhinzharíar. Coroplathus; po Breznikovem mnenju (RDHV III. (1926), 137) je to besedo napravil Hip. sam; pozneje Cigale 1860, 1207: Puppenkrämer, *igračar*; **in** — vse do V. Vodnika so rabili slovenski pisci skoraj brez izjeme za latinski et, atque, — que, nemški und, oblike i (npr. Briž. I., 3; II., 12; III., 2), ino, inu, no, nu — Hipolitu se je l. 1711-12 verjetno le po pomoti zapisalo trikrat *in*; od Vod. Pismenosti l. 1811 sèm pa se je začela, sicer počasi, vedno bolj uveljavljati sedanja knjižna oblika *in*; takó ima npr. U. Jarnik, Sbér lépih ukov l. 1814, str. 2, 3, že redno *in*; **izbaviti** = rešiti, osvoboditi, Briž. III., 70: grešnike *izbaviti* ot zlodejne oblasti; **izdaviti** — Fr. Bevk, Viharnik, Ljubljana 1959, 9: »Neki človek,« je Martine *izdaval* brez sape; **izenačiti se** — M. Zagajšek-Sellenko, Slov. Gram. 1791, 294—95: taku se ta zhasna beseda is tim laidnim is'hodam is'ennazhy, so stimmet das Zeitwort mit dem letzten aus vielen übereins; **izgnezditi se** — (v pomenu: leno, počasi vstati iz postelje) Pohl., Kmetam... 1789, 148: Ke se je [hena] *ifgnefdela*;

izgred = izlet — Nov. 27. V. 1868, 177: Društvo »Sokol« ... je napravilo prvi *izgred* 21. dne t. m. v okolico ljubljansko; vtem, ko ima že Murko 1833 *Ausflug*, etwa islét, odlet, in pozneje Janežič 1850-51, navaja *Plet. I.*, 309, pod *izgred* 1) die *Excursion*, der *Ausflug*, za besedo *izgred* med prvimi Cigaleta iz l. 1860, kjer pa pri Pleteršnikovih navedenih nemških geslih ni besede *izgred*, marveč le izlet; **izjedriti** — O. Caf, Robinson 1849, 349: *izjedriti* ausdrücken (jedro); **izkusba**, **izkušnja** — Rateški rokopis okrog l. 1430 še: yno nafs ne wuppelaj wednero yfkufbo; P. Trubar, Catechismus 1550, 23: Inu nas ne vpelai vto ifkufhno; Boh., 39: Inu, neupelaj nas v'ifkufhno, itd.; **iznajdba** — Nov. 1844, 90: M. Vrtovec, Kmetijska kemija 1847, 22; Slovenija 1849, 34; Janežič 1850-51: *iznajdba*, Erfindung, itd.; **izobraziti se** — U. Jarnik, Kleine Sammlung 1822, 19: *Isobrasitifä*, verklärt; werden; Murko 1833, 100: *Isobrasiti fe*, sich bilden, sich zu Rechte machen: (tropisch) sich verklären; **izobražen** — L. Gaj, Kratka osnova ... Vu Budimu 1830, str. 4, 5: ali menje *izobraženi* oder der minder gebildeten *Obraz* (Bild) *izobražen*, gebildet, cultus; vu ovom znamenovanju od Rusov, Serbov, kak takaj vu Staro-slavenskom jeziku potrebuje se; r. t., str. 22: *izobraženi* Čeh, Der gebildete Böhme; Zbir., str. 6: *Izobražen, a, o*, excultus, ausgebildet; **izobraženost** — L. Gaj, Kratka osnova ... Vu Budimu 1830, str. 6, 7: razširujuče se zvučenosti i *izobraženosti*, der verbreitenden Bildung und Kultur; Danica (Zagreb), I. tečaj (1835), štev. 35—38 in v Kazalu predmetov; **izpoved** — spoved, confessio, Beichte, Briž., I., 11: primi moiv *izpovued* moih grechou, in še II., 106 ter III., 23; **izpovedati** — Briž., I., 2: tebe *izpovuete* vuez moi greh, in še večkrat; **izraz** — O. Caf v Nov. 1845, str. 11: Ker so jim *izrazi* (Ausdrücke) celo znani; M. Majar, Pravila ... 1848, str. 55, 56, in še večkrat: vsi slovniški *izrazi*; zaderžimo dva *izraza*, po dva *izraza*; Janežič 1850-51, itd.; **izraziti** — Zbir., 6: *Izrazim, iti*, describere, depingere, schildern; Janežič 1850-51: Ausdrücken (mit Worten) *izráziti, izraziti se*; **izročilo** — Glej pri *beseden* v JiS XIII. (l. 1968), str. 242; **iztegovati** — M. Wolff 1802, 182: fte fe s vašim vúftenjam zhēs-me vsdignili, inu vašh jesik *istegùvali*; **iztisk** — M. Majar, Pravila ... 1848, 12: Kako bi razprodal ... 400 *iztiskov* ... knjig; **iztrebušiti** — V. Vodnik, Kuharske bukve 1799, Predgovor VIII, XIII: Shivali fe na trebui prerēshejo, inu istrēbio, al *istrebushio*; Cigale 1860, 163: Ausweiden *iztrebušiti*; **izumljenec** — J. P. Ješenak, Bukve sa pomozh, 1821, 13: nafho shivlenje je tako vboshno: de potrebuje taushent vmetnofti *isvumlenzov*, inu rokodelizov; **izviren** — Majhine Bukvize Branja ... v' Gradzu 1814, 15: der Erbsünde — *isvirnega* grēha; **izvod** — Zbir., 6: *Izvod, a, m.* originale, Original; **izvoliti, izvoljen** — Briž. I., 33: Pridete otza mega *izvuolieni*; **izvoljenik** — Briž. II., 65: *izvol'enikom* božjem; **izvošček** — Jur. pol. Terminologie 1853: *izvozčik* (hrv.), *voznik* (sloven.), od tod Rud. V. Veselić (Fröhlich) v slovarju l. 1854, nato Nov. 1854, str. 235: *izvožčik*; **izzračka** — A. Krempel, Dogodivšine ... 1845, 213: *izzračka* (Luftpumpe); za »napumpati« pa je pripisal A. Breznik v *Plet. I.*, 881: kolo ozračiti.

janičar, janičarji — Boh., Praef. 12, 1 in Ind. 1, je zapisal: praetoriani milites, quos *Janizaros* appellat = vojaki telesne straže, ki jim pravijo janičarji. Janičarski oddelek v turški vojski je osnoval l. 1328 sultan Orhan, in so sprva novačili za janičarje predvsem pomuslimanjene kristjane. Z ustanovitvijo redne vojske v turški carjevini za vlade sultana Mahmuda II., so l. 1826 odpravili janičarje. Beseda janičar izvira iz turške yenicēri, tj. yeni = nov in çeri = vojak, vojska, kakor je besedo tolmačil že J. H. Zedlerjev *Magnum Lexicon* l. 1735, tom. XIV, stolpci 200—203; **jesenovati** — P. Trubar, Ta Slovenski Koledar 1557,

1582: Sueti Jernei Jeffenuye = pričenja, začenja jesen, autumnescere (glej L. Pintar, Trubarjev zbornik 1908, 273); **jezikoslovec** — L. Gaj, Kratka osnova ... 1830, 12, še jezikozvedavec, Philolog, v Danici Ilirski (Zagreb) 1836, str. 71, pa že: **jezikoslovci**; M. Majar, Pravila ... 1848, 32: pohvaljen od najučenejših **jezikoslovcev**; Janežič 1850-51: Philolog, Sprachgelehrte, **jezikoslóvec**; Cigale 1860, str. 1516, itd.; **jezikoslovje** — Zbir., str. 7: *Jezikoslovje*, *a*, *m*, philologia, Sprachforschung; Danica Ilirska (Zagreb) 1836, 69: *jezikoslovje*; Janežič 1850-51: *jezikoslóvje*, Sprachkunde, Philologie; R. V. Veselić (Fröhlich), Rěčnik 1853, 92: *jezikoslovje*, Philologie; Cigale 1860, 1516: Sprachforschung, *jezikoslovje*, itd.; **jocati** — Meg.¹, G₃a: Heulen, ejulare. *jocáti*, plakati, urlare, piangere; **juha** — Meg.¹, P₆a: Supp. jus. shupa. Cr[oa]tice]: *juha*; Pohl. 1781, K₄b: *Juha*, *e*, Die Suppe. Jufculum, itd.; **jurjevica** — Sergij Vilfan v Narodopisju Slovencev, I. del. Ljubljana 1944, str. 237: Tako pomeni *jurjevica* dajatev za uživanje gosposkih zemljišč, ki se je plačevala o sv. Juriju; **jutrnja** — P. Trubar, Abecedarium 1550, A₄b: *yuterna*; Dalmatin v Registru 1578, 1584: *Jutrinja* — Dota; Meg.¹, Hipolit, Pohlín, itd.*

(Se bo nadaljevalo)

* Popravi v prejšnjem zvezku: str. 22, 7. in 8. vrsta od spodaj: ... *glagoli* vknjižil v nemško-slovenski slovar l. 1850, v slov.-nemški l. 1851 pa *glagol*; pri besedi grantna na str. 24, je latinsko ime pravilno: *vaicinium vitis idaeae*.

Zapiski, ocene in poročila

OKTOBRSKA REVOLUCIJA IN SLOVENSKA KNJIŽEVNOST*

Ukvarjanje s tako kompleksno literarnozgodovinsko snovjo, kot je tema, »kako je ruski revolucijski dogodek odmeval med slovenskimi književniki in kako je razgibal njihovo stvarilnost«, postavlja pred raziskovalca številna vprašanja; njihovo izhodišče je opredelitev pojma *odmev*.

Franc Zadravec razume odmev »kot dialog z živo zgodovinsko energijo, ki je več let učinkovala na pisateljsko občutje in zavest«; vzrok za ta dialog — oktobrsko revolucijo — pa konkretnije označuje s prilastkom »družbenopolitična« in »duhovna« in s to oznako nakazuje tiste momente, ki o njih meni, da so lahko razgibali književnost kot posebno obliko človekovega duha. V skladu s tako definicijo odmeva in z upoštevanjem specifičnih potez književnosti ugotavlja avtor, da je oktobrska revolucija »kot živ časovni ton« neposredno delovala na slovenske književnike samo v 20-letih in da »ni slučaj, marveč le posledica pretežno emocionalnega, osebno prizadetega dialoga s to energijo, da so pritrjevalni in odklonilni leposlovni motivi v teh letih zaživel bolj v vezani besedi, kakor pa v prozi in dramatiki«. V 30-tih letih naj bi »živela na Slovenskem le še »metafizična oblika« te revolucije, marksistična družbena ideja, in se uveljavljala zlasti v dramatiki, prozi in književni publicistiki«, torej v zvrsteh, ki je v njih več prostora za bolj razumski in objektivni odziv na družbeno dogajanje. Slovenska književnost iz 30-ih let je poleg tega že v toliki meri povezana s konkretnimi domačimi družbenimi razmerami, da raziskovanje te nove faze v razvoju slovenskega leposlovja, tako upravičeno zatrjuje avtor, ne spada v okvir obravnavane teme.

Vendar se Franc Zadravec pri obravnavanju 20-ih let ne omejuje »le na vprašanje, koliko so književniki neposredno dialogizirali z revolucijo«, ampak razmišlja o obsegu in moči celotne socialne tematike v tedanji slovenski književnosti, sklicujoč se pri tem na dejstvo, da »je oktobrska revolucija občutno povečala val socialne tematike v slovenskem slovstvu in pri slovenskih književnikih okrepila zanimanje za tuje uporne pisatelje«. V ospredju sta predvsem dve vprašanji: kako so slovenski pisatelji pod vplivom oktobrske revolucije reševali tako zamotano in občutljivo vprašanje, kot je odnos med posameznikom in skupnostjo, in kako je ta zgodovinski dogodek vplival na slovensko narodno gibanje.

* Franc Zadravec, Oktobrska revolucija in slovenska literatura, Pomurska založba, Murska Sobota, 1968.

Ponoči za dnevom svetega Simona in Juda je starec nekda j trdno spal v svoji koči. Prebudi ga rompljanje na okno. Gre na uro tipat, polnoči je šele bilo. (Jurčič, str. 50.)

Zmerom Domen ni mogel čakati in stati v mrazu. Tenkor je vzdihoval in vstajal iz snega; nihče mu ni prišel pomagat. Stopi torej Domen sam k njemu in ga postavi pokonci. A mož tudi hoditi ni mogel ... (Jurčič, str. 118.)

Ko sva tako na trati sedela, je zahajalo sonce za sinje gore. Za nama se zbude taščice in penice v goščavi; pred nama se jim oglašajo strnadi po grmovju in na strani v smrečju nad potokom poje kos svojo večerno pesem. (Stritar — celo v opisu, str. 28.)

In Kurent je še tako dolgo živel, da si je sam zaželel iti s sveta. Tedaj se je šel sam v nebesa ponujat. Sv. Peter mu reče, da ga ne more spustiti v nebese ... (in tako naprej v prip. sed. do zadnjega stavka, ki je spet v pretekliku; ljudska, str. 5—6).

Še bi lahko nizali primere, a z njimi bi samo utrdili spoznanje, da rabijo pripovedni sedanjik predvsem pripovedniki, ki so se živahnega sloga učili pri ljudstvu (poleg omenjenih še Levstik). Njegov ljudski značaj in izvor je poudaril že Metelko v svoji slovnici 1825: »V živahni pripovedi, vendar le v zaupnem občevalnem jeziku in v slikovitem, ne pa v resnem zgodovinskem pisanju, se uporablja prezent namesto absolutnega preterita.« (Str. 230). Metelko je torej hkrati zadeto in zgoščeno označil tudi slogovno vlogo omenjene časovne zamenjave. Bolj posplošeno navaja pravilo že Vodnikova slovnica, ima pa dodano pomembno pojasnilo: Pretekle zgodbe večji del sploh s sedanjim časom pripovedujemo. Sam začetek se dene v pretekli čas (1811, str. 130).

Povzemimo: Učenci so ob našem vodstvu spoznali posebno, zanimivo rabo časa po slogovni in oblikovni plati, s katero bodo lahko primerno poživili tudi svoje pisanje. Razširili so si vednost o izrazni sposobnosti in tančinah našega jezika, izviračojih iz večno ustvarjalne ljudske govorice. Zato naj tej govorici še bolj prisluhnejo in z njenimi zlahtnimi prvinami bogatijo svoj knjižni jezik.

Jože Stabéj
SAZU Ljubljana

IZ ZGODOVINE SLOVENSKEGA BESEDJA

Kačur — P. Dajnko, Lehrb. 1824, 71: *kačúr* das Schlangen-Männchen; Murko 1833, in Janežič 1850-51, v obeh slovarjih; Cigale 1860, itd.; priimek Kačur je porabil Iv. Cankar v povesti Martin Kačur; **kakati** — beseda izvira iz neklasične (prostaške) latinščine *caco* = umažem, opravljam telesno potrebo, nemški *kacken*; Pohl. 1781, Ljb: *Kakam*. *Käcken*. *Cacare*; Murko 1833, slov.-nem., 117: *Kakati*, *am* (*cacare*); Janežič 1851; Cigale 1860, itd.; **kal**, i ž — J. P. Ješenak, Bukve sa Pomozh, 1821, večkrat, npr. str. 72: Medlo, inu lohko serno ne velja sa feme, zima (*kal*) malo reje najde; Murko 1833: *Kál*, 2. *káli* oder *kalí* f. der Keim an Gewächsen, itd.; **kalup** — perzijsko — arabsko — turško besedo *kalup* (*kaluf*) beremo med prvimi v Vukovem Rječniku l. 1818, stolpec 294, kjer jo je Vuk sam poznamenoval s pripombo, da je beseda vzeta iz turščine. Kam je meril

Pohlin v Krayn. Gram. 1768, str. 116, v 2. izd. l. 1783, str. 125, z zapisom: *Kalup* Dinte = črnilo, nam ni jasno; pred Vukom ima tudi M. A. Relković v slovnici l. 1767, str. 420: *Kalupcxia*, Leistenschneider, Modelmacher. V slovenščino pa je uvozil kalup kot »čisto slovensko besedo, katero južni Slovani »kálup« in Čehi »kadlub« izgovarjajo in pišejo«, J. Koseski, ko je v Nov. 11. III. 1846, str. 37, Schillerjevo *Das Lied von der Glocke* iz l. 1799: *Fest gemauert in der Erden / Steht die Form, aus Lehm gebrannt.*, poslovenil: Žgan iz ila, kraj prostora/ Zemlji vzdignan je *kalúp*, in pod črto pojasnjeval ter zagovarjal to besedo. Slomšek, ki je že okrog l. 1827 prevedel navedeno Schillerjevo pesem, prevod pa je objavil šele v 2. letniku Drobtnic l. 1847, str. 166—176, je besedo *Form* prevedel: Zilast hram že vsajen čaka / V hladno zemljo ves zakrit, in pod črto na str. 166 pripomnil: »Alj model, form, ki ga g. Koseski *kalup* imenujejo«. Iz Nov. je prenesel Janežič *kalup* v slovarja l. 1850-51, prevzel ga je Cigale l. 1860, itd. Koseskiga *kalup* se je prikradel celó pod pero O. Župančiča, kjer beremo v rokopisu iz l. 1930: »Prevajanje Shakespearea je vroče delo in vsa tvarina slovenskega jezika mi mora biti v duši raztopljena, da jo lahko vlivam v *kalup*.« V Slovenskem poročevalcu, Ljubljana, 10. VI. 1950, str. 2., pa smo že brali tole izpeljavo: »... vzrok je v še premajhni razgledanosti in v prejšnji *vkalupljenosti*«; **kanjuhati** — otroška igra; glej Naš dom, l. XVIII., Maribor 1926, str. 118; Dalmatin, Biblia 1584, Register: Crajnški Noryti, Slovenški oli Besjzhki *kanjувати*; **kapitalist** — ima že Hip. v Dict. 1711-12, posebno pa V. Vodnik v Lub. Nov., npr.: 16. VI. 1798 pod Dunej ... tedaj bodo *kapitalisti* dunejškiga Banco povabljeni ... Tridefet od fto svojga kapitala v gotovini naloshiti; 18. VIII. 1798 pod Lafhko: ... inu davke bogatim *kapitalistam* nakladajo; 22. IX. 1798 pod Franzia: Tifti nizm neprejmejo, katiri jokajo, to je *kapitalisti*; **kapnik** — V. Vodn., Slov. Bel., zv. 77/2 a: Tropfstein, der, *kapnik* (zapisano 15. maja 1806); **kaziti** — Pohl. 1781, L3 a: *Kajim*. Verderben. Corruptere. M. Zagajšek-Sellenko, Slov. Gram. 1791, 322-23: *kajim* verderben; **kipniti** — A. Breznik, Vezhna Pratika 1789, str. 55, 57, itd.: kader she *kipne*; J. P. Ješenak, Bukve sa Pomozh 1821, 124: daj tefto dobro *kipniti*; Murko 1833; Janežič 1851, itd.; **kipnjak** — J. L. Šmigoc, Wind, Sprachl. 1812, 185: Germ- und Dampfndel, *kipnjak*; **kiselica** — V pesnitvi »Meier Helmprecht« iz srede 13. stoletja sta iz takratne ljudske govornice ob sotočju rek Salzach in Inn slovenski besedi kiselica (neka jed?) in klet. (Iv. Grafenauer, Kratka zgodovina slov. slovstva. Ljubljana 1919, str. 16). L. 1613 pa je T. Hren v knjigi Evangelija inu listuvi na str. 70 zamenjal Dalmatinov effih s slovensko besedo *kiffiliza*, poznejši kis (A. Breznik v DS 1917, str. 226); *kif* ali *jefih* je pisal npr. večkrat U. Jarnik v Sadje-Reji l. 1817, str. 71, itd.; **kitica** — besedo *kitica* = stropa, die Strophe, je zasledil A. Breznik naprvo v Nov. 1863, 346, potem pa še v Nov. 1864, 47 in 1865, 3 (ČZN 1938, 97); od tod jo je vzel Janežič v slovar 1867; Fr. Levec pa je namesto kitica rabil v SN 1880, 66, 2, dvakrat besedo razstavka; **klanjati se** — Briž. II., 36: *clanam* ze = klanjam se, inclinari, venerari, sich verneigen, anbeten; Habelič l. 1670: Klanyam fze. Reverentiam praefto, exhibeo, Reverenter saluto; A. Breznik, Slovanske besede v slovenščini, Ljubljana 1909, str. 25, 26, pa je menil: »Uklanjati se ali poklanjati se, ne klanjati se, sich verbeugen. S pozdravnimi izrazi imamo pač križ: vse pobereemo, kar kje slišimo: sluga, nazdar itd. Tako smo vzeli iz ruščine in hrvaščine (Pleteršnik ima vir: iz hrvaščine) tudi klanjati se, r. klanjat'sja, hrv. klánjati se«; **klet** — Glej zgoraj besedo kiselica; poleg kelder pa so pisali *kliet* že slov. prot. pisci; **kletka** — Meg. ¹H₁^a, T₂^b: Kefig, Vogelstell. cavea, decipulum, *kletka*, foglaush; Meg.,

Thes. Pol. 1603, I./150: Auiarium. Slav. (= slovenski) *kletka*. Germ. ein vogel-kefich; J. Glonar, Naš jezik. Ljubljana 1919, str. 46, pa je zapisal: »Iz našega *kletka* je madžarščina, ki ne pozna dveh soglasnikov v začetku besede, naredila kalitka, kar so si ogrski Slovenci in njih štajerski sosede v obliki krlетка zopet vrnili; **klica** — J. L. Šmigoc, Wind. Sprachl. 1812, 266: klíza, e, der Keim; **klič** — Fr. Bevk, Viharnik, Ljubljana 1959, str. 16, 23: Danes je bil pri fari *klič*; je kmete razburil *klič* pred smreško cerkvijo; **klin** — Za slovenski pregovor: klin se s klinom izbija — ki ga Plet. I., 407, navaja po Jurčiču — imamo predhodnika že v zapisu Petra Zoranića, Planine, in Venetia 1569, fol. 1^b, kjer beremo: chglin chglin a yzbiya = kljin kljina izbija, z latinskim prevodom ob levi strani: Clauus clauo extruditur; **klobasa** — klobasa in **klobasar** sta domača tudi v slov. knjižnem jeziku že od slov. prot. piscev sém. Tu se spomnimo le izvirnega primera za lakomneža, stisnjenca, umazanca, ki ga je zapisal V. Vodnik v Slov. Bef., zv. 49/3^a, pod Knauser, Knicker, namreč: trikrat *klobafo* lkuha, potle jo proda, kar je Cigale brez navedbe vira prepisal l. 1860 v slovar pod Knauserig; **klopotec** — Habledeli 1670: *Klopotecz*, *Crepitaculum*; Hip., Dict. I, 148: *Crepitaculum*, *scheller*, *glocklein*, *Klingbüchlein*. *klapótiz*, v Dict. I.², 154, pa še kóynski *klopótzi*; Jambrešić, Lexikon . . . 1742, 157: *Crepitaculum klopotecz*; Guts. 1789, 157: *Klapper*, *klopótez*; J. L. Šmigoc, Wind. Sprachl. 1812, 106: *Windmühle klopótez*; T. Forreger, Pekre pri Mariboru: *Windklepper klapotez* (Verhandlungen u. Aufsätze. Graz 1821, str. 42, napisano l. 1819); J. P. Ješenak, Bukve sa Pomozh 1821, str. 2: sa koga me dershifh, sa eniga *klepoteza?*; J. Alič-Adelung: *Der Klätscher klepotec*; P. Dajnko, Lehrb. 1824, 89: *klopótez -tea* *Windklapper*, itd.; **knjigopisec** — M. Küzmič, ABC kni'sicza 1790, str. 7: *Knigopifzec*; **knjigovodja** — Obći Zagrebački Kolendar 1846, I./138, in še večkrat prej, ter v Manje poznate reči: *knjigovodja* *Protokollist*; od tod Janežič 1850-51: *Buchhalter*, *knjigovódja*, računovódja; Cigale 1860 nima, šele zopet Janežič 1867, itd. Obći Zagr. Kolendar za godinu 1846, ki je bil na prodaj tudi v Ljubljani »kod pl. Kleinmeyera, knjigotáržca« — izhajal je vključno do l. 1851, v drugi obliki tudi še l. 1852, 1853 — je s svojimi sestavki in z na kraju pridanim slovarčkom zelo važen, a še malo upoštevan vir (Breznik se je pozno seznanil z njim) hrvaških besed, ki so bile prevzete v slovenščino; **knjižen** — L. Gaj, Kratka osnova . . . 1830, 14—15: vu *knížnem* jeziku, in der *Schriftsprache*; Cigale 1860 *knjižni* jezik pod *Büchersprache*; Janežič 1850-51 še nima; **književen** — Murko 1833: *Knishéven*, *vna*, *vno* (novosloshèna beféda) *literarisch*; S. Vraz, Navuk v peldah. V Gradzi 1836 (predgovor, str. VII): Naglo delo ne more biti popolnoma, narmanje pak *knishévno*; Janežič 1850-51, itd.; **književnik** — Murko 1833: *Knishévník* (novosloshèna beféda) der *Literator*; Zbir. 1835, 7: *Književnik*, *Literator*; Janežič 1850-51, itd.; **književnina** — Janežič 1850, 292: Honorar, plačilo za dela književne, *književnina*; **knjižnik** — P. Dajnko, Lehrb. 1824, 34: Stari *knížnik*, Ein alter *Schriftsteller*; Murko 1833, slov.-nem.: *Knishnik* (novosloshèna beféda) der *Schriftsteller*; Janežič 1850-51: *Knjižnik*, m. *Literat*; **kobal** — (Plet. I., 416: *kobalj*, adv.) F. S. Finžgar, Gostač Matevž (SV 105, l. 1954), 39: vsi drugi so v *kobalo* sedli na mlaj; **kočija** — Hip., Dict. I., 534; Meg. ²X ^ga; Vod., Slov. Bef. (l. 1805), zv. 50/4^a; Murko 1833 s pripomnjo, da je »ne pravflovenfka beféda«, itd.; A. Breznik je v Slovenski slovnici, Celovec 1916, str. 218, menil, da je »*kočija*, nem. Kutsche iz ogrskega kocsi (beri *koči*), voz iz vasi Kocs pri Rabu, kjer so v 15. stol. izdelovali take vozove«; **kočijaž** — Hip., Dict. I., 534; M. A. Relkovich, Nova Slavonska, i Nimacska Grammatika. Agram 1767, 420: *Koc-*

siášh; Vod., Slov. Bef. (l. 1805), zv. 50/4^b in zv. 51/14^a: Kutscher *kozhiášh*; Murko 1833,, Janežič 1850-51, itd.; **kočijažiti** — Vod., Slov. Bef., zv. 50/4^b: Kutschiren, peláti, vósiti, *kozhiášhiti*; Murko 1833 pa ima *kozhirati*; **kola** — znani pregovor imata že Hip., Dict. II., 134: fyła kúlla lama, in Vod., Slov. Bef., zv. 39/4^b, pod Gewalt: fila kóla lómi; **koljiti** < kolje — S. Majcen, DS XXVI. l. (1913), str. 11: Pol fare ne ve, da bi kdaj kdo drugi na tem vrhu obrezoval, *koljil* in regolil; (kóliti < kol, pfählen, ima npr. Hip., Dict. II., 261); **kolodvor** — J. Alič — Adeling: *koladvor*; Peter Leskovec v Nov. 1843, str. 72: *koladvor* (Bahnhof); Nov. 1848, str. 120: ... v *kolodvoru* železnice pa veselica delavcov, ki so vnanje zidovje poglavitniga pohišstva dokončali. Pa kaj nam pomaga, de bo *kolodvor* Ljubljanski (Bahnhof) že létas dokončan; iz Nov. Janežič 1850, 78: Bahnhof, *kolodvór*; Levstik pa je v Nov. 1858, 59, zapisal besedo voznica namesto kolodvor; **kolter** — Dalmatin, Biblia 1584, II. Kralj., VIII.: en *kolter* (odeja); Hip., Dict. I., 658: Tegile, decke odéya pláhta, koz, *kolter*; v Labotski dolini na Korškem: Golter, Kulter — poroča Joh. Gallenstein v 2. zvez. Kärntnerische Zeitschrift. Klagenfurt 1820, str. 12; **korbica** — reklo: korbico dati komu, ima npr. že Rogerij — M. Krammer v Palmarium empyreum I. (Celovec 1731), str. 213: Gertrudis ... tem, kateri fo njo fnúbili, je to *korbizo dala*; **koruza** — Murko, Slow. sprachl. 1832, 131: türkischer Weizen, *korúsa*, túrfhiza, túrfka pfheniza; Janežič 1850-51 Cigale 1860, itd.; za primerjavo s slovensko govorico: v koruzo hoditi, koruznik, je mikavno malorusko reklo: skakáti in grečku, v pomenu: spuščati se v nedovoljeno ljubkovanje, razvratno živeti, kjer pomeni grečka koruzo, ki so jo Malorusi dobili s posredovanjem Grkov (glej: G. Krek, Einleitung, Graz 1887, str. 184); **kostreba** — P. Dajnko, Lehrb. 1824, 47: *kostreba*, eine art Gras; Jožef Rudež iz Ribnice na Dol. (zapis je iz l. 1829) v Annalen, Laibach 1834, str. 18: Futterkraut *kostrela*, auch tizhje shito; **košpa** = cokla — F. Bevk, Vižarnik, Ljubljana 1959, na str. 23, 116, 118, 128, 131; npr. na str. 23; Kozma je obul *košpe*; **kovarstvo** — U. Jarnik, Kleine Sammlung 1822, str. 23, navaja kot pol ali čisto zastarelo besedo: *Kovarstvo*, die Schlaueheit, aftutia, Kovar živi kot družinsko ime; Murko 1833, slov.-nem., stolpec 115: Kovárftvo (veraltet = poftárim, vftárim, vftarjéna beféda) die Schlaueheit; besedo je torej vzel od Jarnika; Zbir. 1835, 8: *Kovarstvo*, a, n. conspiratio, Verschwörung; M. Ravnikar-Pozenčan v Nov. 1849, 36: Ako pa nevarnost in *kovarstvo* za slovenščino kje zagledamo; Janežič 1851, itd.; **koze** — V. Vodn., Lubl. Nov. 9. V. 1798 pod Lublana: Pretezheni teden fo nalfhi osdravilzi sazheli otrokam dobre *kosé* vzepiti; **kozalc** — **kozolec** — V tisku prvič M. Kastelec, Navuk Chriftianski 1688, str. 602: je on imil vfe fvoje *Koselze*; vse nadaljnje glej v Slovenskem etnografu, VI.—VII. 1. (Ljubljana 1954), str. 35—72, in v XVI.—XVII. 1. (Ljubljana 1964), str. 289—305; **kres** — M. Trost, Ena lepa inu pridna prédiga 1588, str. 121: pred Kreiffsom, str. 122: po *Kreiffsi*; Hip. Dict. II., 63: Freudenfeuer. ogín tiga *vefsélja*, *krejs*; **krojač** — Naprvo ima Meg.¹, N₅^a, pod Schneider poleg shnidar hrv. obliko *kreazh*, ki jo je pa zapisal Faust Vrančić (Verantius) v Dictionarium l. 1595, str. 93, pod Dalmatice: *Krayazh*, kar je prevzel Meg. v Thes. Pol. 1603, II./467, poleg Sclau. (= slovenski) *kreazh*, Croat. *kreazh*, Bohemice kregci, kreyci. Obliko *krajazh* imajo potem Habelič 1670, Belostenec 1740, Jambrešić 1742, itd. dokler je ni vknjižil l. 1781 tudi Pohlin: *Krajâzh*, a, m. Der Schneider. Sartor, ki se je obdržala prek Vodnika, Ravnikarja, itd., vse do Plet. I., 454, -2). Zanimivo pa je, da beremo sedanjo slovensko knjižno obliko *krojač* med prvimi

v hrvaškem Napuchenju l. 1831, str. 171 in 183: Rukotvorja je *krojach*, seines Handwerks ein Schneider; *Krojach* je, es ist der Schneider. Pri Slovencih pa najdemo besedi *krojač*, *krojačica* med prvimi l. 1847 v Murščevi Kratki slovenski slovnici, str. 72, nato v Sloveniji l. 1848, str. 40, v obeh Janežičevih slovarjih l. 1850-51, itd., medtem ko je Bleiweis v Nov. l. 1848, str. 18, še pisal: *Krajači* ali šivarji (žnidarji); *krajač* v pomenu ein Schusterwerkzeug pa je zapisal P. Dajnko, Lehrb. 1824, 53; **kroživnica** — Nov. 1859, 308: *kroživnica* (Ringelspiel); **krožnik** — V. Vod., Slov. Bef., zv. 75/⁸: Teller, der, *króshnik*, taler; Murko, Slow. Sprachl. 1832, 196, in l. 1833 v slov.-nem. slovarju, stolpec 152: *Króshnik*, der Teller; Janežič 1850-51, itd.; **krucniti** — Fr. Bevk, Viharnik ... 1959, 107: [Alenka] je kot brez moči *krucnila* v kolenih; **kruh** — Besede kruh še ne beremo v Briž. spomenikih, je pa izpričana v več delih slov. prot. piscev, a je gotovo še starejša. Da ni poljubljanje kruha, če pade na tla, samó slovenska navada — danes kaj redka — nam je izpričal znani tirolski Hippolytus Guarinonius (Guarimoni, 1571—1654), ki je zapisal v I. delu svojega spisa Die Grewel der Verwüstung, Ingolstatt, 1610, str. 555, da je kmetu kruh najbolj zdrava in najboljša hrana. »Ko pa pade preprostemu človeku katerikrat na tla kos kruha, ga pobere z velikim spoštovanjem in ga poljubi, medtem ko pusti druge jedi ležati.« **kruharna** — M. Zagajšek-Sellenko, Slov. Gram. 1791, 222-29: *kruharna*, Brodkammer; **krušnica** — Murko, Slow. Sprachl. 1832, 196: Tischtuch — *krúsniza*; Murko 1833, Janežič 1850-51 itd. **krvnik** — F. Vrančič (Verantius), Dict. 1595, 17: Carnifex ein Hencker *Karvnik*; Jambrešič 1742, 91: Carnifex ... *kervnik*; Guts. 1789 — kakor je pisal Breznik v ČZN 1938, 19, nima *kervnik*, marveč na str. 248 pri Scharfrichter kervaunik; Vuk, Rječnik 1818, stolpec 338: *Krvnik*, der Mordschuldige, occisor, kar je prevzel Murko l. 1833 v slov.-nem. slovar, stolpec 126: *Kervnik*, der Mordschuldige; Zbir. 1835, 7: *Kervnik*, carnifex, Scharfrichter; Janežič 1850-51 pa je vzel *kervnik*, Scharfrichter, Mörder, Henker, najverjetneje iz Mažuranič-Užarevičevega slovarja l. 1842, lahko pa tudi iz Drobničevega l. 1846 nsl.; Cigale 1860 te besede nima; **krvotok** — Meg.¹, B.³: Blutfluß, profluvium sanguinis *kry tezhenje*; Hip., Dict. II., 31: Blutung, *krivaték*; V. Vod., Babiftvo 1818, 75: *kervitok*; P. Dajnko, Lehrb. 1824, 78: *kervotok* Blutfluß, kar je vzel iz Dobrovskega Lehrgeb.; Fr. S. Metelko, Lehrgebäude 1825, 69: *kervotòk*, Blutfluß; Murko 1833: *kervotòk*, Blutfluß; Janežič 1850-51, itd.; **kurir** — V. Vodnik je začel rabiti besedo *kurier* -*ierja* namesto prejšnjih *tekár*, *tekovz*, v Lub. Nov. 1798. npr. 9. V. pod Raftadt: taifte bogate darove *fkusi kurierja* is Raftadta v Paris poffal; **kurje oko** — Da je kurje oko tuji izraz, je povedal že J. Glonar (Naš jezik. Ljubljana 1919, 39). Izposodili smo si besedi pri Nemcih, ki so imenovali sprva ta stisek hürnen(es) = hörneres Auge, tj. roženo oko. Beseda hürnen pa se je sprevrgla pri Nemcih po ljudski etimologiji v bolj znano Hühner, kurji, in tako je nastalo Hühnerauge, kar smo Slovenci kratko malo prevedli s: *kurje oko*. Na Gorenjskem pravijo kurjemu očesu živ trn (Breznik); dopisnik Ž. v Nov. 6. IV. 1859 pa je rabil v dopisu dosledno izraz žabje oči, kar ima že Murko l. 1833 v nem.-slov. slovarju, 425: Hühnerauge shábje oko, selten (redko) *kúrje okó*; Guts. 1789, 144: Hühnerauge, *kurju oku*; Janežič 1850, 293: Hühnerauge, *kurje okó*, žulj, 1851, 235: *kurje okó*, Hühnerauge; Cigale 1860, itd.

Se bo nadaljevalo.

Friderikov stolp je dal postaviti Herman II., in Friderik je bil prvi jetnik. Prav v praznovanje ob končanem delu sega začetek Novačanove drame. V stolpu se odvija prizor o ugašanju Veronikinega življenja v Župančičevi Veroniki Deseniški. Pri Wambrechtsamerjevi stražita zaprtega Friderika Jošt Sotešan in Aprehar in Jošt pripoveduje mlademu tovarišu, kaj je doživel v službi Celjanov. Med stražarji Hrvati je v fanta preoblečena Veronika, ki jo Jošt odkrije. — Zunanje grajsko dvorišče pod stolpom je bilo pred leti prizorišče poletnih iger s Kreftovimi Celjskimi grofi in Novačanim Hermanom Celjskim. Semkaj je bržčas Aškerčeva domišljija postavila ples mladih Teharčanov, ki jih je Urh povabil na grad pred usodnim odhodom v Beograd. — Votlina pod stopnicami, ki vodijo v stanovanjski del gradu, spominja na ljudsko izročilo o rovu, ki da je vodil z gradu, pa na pripoved pisateljice Wambrechtsamerjeve o zakladnici, od koder sta grof Friderik in Jošt spravila zlato po rovu v Spodnji grad. — V stanovanjskem delu gradu se dogajajo številni prizori iz leposlovnih del. Tako pri Jurčiču tu Herman razdedini Friderika, Veronika pa prihaja sem kot v levji brlog prosit zanj. Pri Novačanu je v teh prostorih Veronika preoblečena v služabnico in skuša po napeljevanju Žida Arona Hermana zastrupiti. Pri Wambrechtsamerjevi se tu odvija življenje osamljene žene grofa Urha, Katarine Brankovičeve.

Jože Stabéj

SAZU Ljubljana

IZ ZGODOVINE SLOVENSKEGA BESEDJA

ladjelom — Hip., Dict., II., 163 in Orb. pict., 39: Naufragium, Der Schiffbruch, *Ladjalóm*; Pohl. 1781, O₂^b: *Ladjelom*; Guts. 1789, 254: *ladjelom*; Murko 1833, itd.; **lahkomiseln** — A. Breznik (Dobrovskega vpliv na slovenski pismeni jezik, V Praze 1929) je menil, da je vzel P. Dajnko, Lehrb. 1824, 135, *lehkomiseln* der leichtsinnige, iz Dobrovskega Lehrgebäude 1809 (2. izd. 1819), str. 91: *lehkomyslný*, in od Dajnka potem Murko 1833: *lahkomiseln*, a da je domača oblika *lahkomišljen*; prezrl pa je Breznik, da ima že Guts. 1789, str. 174: *Leichtsinnig, lohkomiseln*; Zbir., 8: *Lahkomišljen, a, o, Leichtsinig*; **lahnid** — a m — Slov. čebelar 1958, str. 107: *lahnidi*, ušem podobna živalca, ki srka sladke sok iz hojevih vejic in izloča mano; **lakotiti** — so ljudje keri za posvetnim veseljom *lakotijo*: P. Dajnko, Kmet Izidor 1824, 48; **lanina** — Kopitar, Gramm. 1808-09, 246: *lanina* 'kar je od lanskega leta'; **led** — Staro srednjeveško nemško reklo: Mattheis bricht das Eyß, find er keins, so macht er eins, tj. Matija *led* razbija; če ga ni, ga naredi, lahko beremo že l. 1574, je pa seve, kakor mnogo drugih vremenskih pregovorov, veliko starejše. Slovenci smo večino teh pregovorov le prevedli ali ponašili; **ledenica** — Pohl. 1781, O₃^b: *Ledéniza*, Die Eißgrube. Fovea glacialis; Pohl., Kmetam... 1789, 233: *lęd... zęle vofove v'ledenize vofejo*; M. Zagajšek-Sellenko, Slov. Gramm. 1791, 234-35: *ledennizza* Eisgrube; Murko 1833, itd.; **lepnica** — Kmetovalec, Ljubljana, 15. V. 1887 (IV. 1.) str. 82: strešna *lepnica* (Dachpappe); **leposlovje** — Janežič 1850, 43: Aesthetik, *lepo-*

slovje; str. 97: Belletristik, *leposlovje*, *leposlovstvo*, kar je vzel iz Mažuranić-Užarevičevega slovarja l. 1842; Cigale 1860, itd.; **letina** — *letina* v pomenu letni pridelek ima več piscev od slov. prot. pisateljev sèm; *letina* kot letna davščina, ki so jo plačevali razni podložniki sodni graščini kot odškodnino za varstveno poslovanje (*exercitia*) enega leta, pa je zapisana v spisih sodne graščine v Višnji gori l. 1718 (ČZN II. 1. (1905), str. 149–151, in ČZN IV. 1. (1907), str. 223); **ležnica** — lesen odrc (pograd), Fr. Bevk, Viharnik 1959, str. 9 in še večkrat: je sedel na *ležnico*; se je spustil na *ležnico*; ima npr. že Cigale l. 1860, 286: Britsche, Pritsche, klop, *ležnica*, pograd; **licemerec**, **licemeriti**, **licemerstvo** — F. Verantius (Vrančič), Dictionarium 1595, 10: Affentatio, Affentari Schmeichlung, Schmeichlen *Liczimerenye*, *Liczimeriti*; Janežič 1851, 136: *Licumerec*, Heuchler; Cigale 1860, 754: *licemér*, *licemériti se*, s pripombo staroslovansko; LP 23. V. 1950, str. 2: *Licemerstvo* v borbi za mir; **listina** — M. Majar, Pravila... 1848, 9: vidi se iz zlate *listine* (*aurea bulla*); Janežič 1951, 137: *Listina*, Urkunde; Cigale 1860, 1729, s pripombo, da je *listina* češka beseda; **logar** — V. Vodn., Slov. Bef., zv. 33/8^b: Förster, der, viſhi *logar* abs. [-olute] *lógar*, Forstknecht, der, lefni zhuváj, mali *lógar*; v tiskanih slovarjih šele Cigale 1860, sevè iz Vodnika, a brez navedbe vira; **lovšé** — lovec, Pohl. 1781, P_{3a}: *Lovshe*, ęta, Der Jäger. Venator; Pohl., Kmetam... 1789, 372: Torej je dobru, de Gosposka *lovshéte* derfhy; **lukamatija** — lokomotiva, Nov. 1848, str. 14 (Dopisi): 27. dan grudna [l. 1847] sim se proti Marburgu po železnici peljal; ali zdaj je slaba vožnja, več ko desetkrat smo obtičali, ker sprednji *lukamatija* — (tako kmetje hlaſon imenujejo) — ni dosti hitro sneg odkidoval; **luna** — Že staroveško verovanje, da »tu Vreme téga lufta fe fa to *Luno* obrazha«, je zapisal tudi Rogerij (Palmarium empyreum I, Celovec, 1731, str. 652), rekoč: Bléda *Luna* deshy, rudézha púha, bella jafni; **luščinec** — piščal (die Schalmei), ki si jo naredo otroci, pastirji iz drevesnih omajkov = olupkov = luščin; Meg.², Kk_{5a}: Schalm-Spiller, kiri na *lushinek* jigra.

mačka — mačko so udomačili v slov. slovstvu slov. protest. pisci; **mado-nati** — Slov. poročevalec, Ljubljana, 18. IX. 1950, str. 3: so kričali, žvižgali in *madonali* kakor v kaki kovbojski restavraciji; **maj** — mlaj — J. Dalmatin, Biblia 1584, Leviticus XXIII. Cap. (fol. 75^a): Inu imate na pèrvi dan vseti fadu, od lépih Drives, Palmove mladice, inu *Maje* od drives, kir imajo goſtu veje; Fr. Jeriša, Slepá Marica. Glasnik slov. slovstva. Celovec 1854, 19: Tu pa tam se je kak krasen *maj* kviško vztegal; **majenca** — Novi list. Trst, 30. aprila 1959, str. 4, 23: *majenca* je v Dolini pri Trstu največja vaška prireditel na 1. nedeljo v maju (od tod *majenca*, ker v tem času cvete španski bezeg ali *majnice* in ker se godi v mesecu maju); **majnica** — španski bezeg, glej majenca; **malenkost** — Mažuranić-Užarević v slovarju l. 1842, 231: Kleinigkeit, *malenkost*, str. 243: Lapperei, Lappalie, *malenkost*; M. Majar, Pravila... 1848, 26: u *malenkastih* svobodno; поближе neznan Jozipič v Nov. 1848, 115: je naš narod neke *malenkosti* nemštva si prilastil; Janežič 1850-51: Kleinigkeit, *malenkost* (torej je vzel iz Mažuranić-Užarevičevega slovarja l. 1842); **malica** — A. T. Linhart, Versuch 1791, str. 307: *Maliza* je mala jed po južini (= obedu) in pred večerjo; ima npr. že Pohl. 1781, P₄^b: *Malèza*, Die Jausen. Merenda; Murko 1833, slov.-nem., 172: *Maliza* (kar je vzel iz Linhart); Pohl. je v Kmetam fa potrebo... 1789, str. 411, zapisal tale pregovor: Dobra *malza* moly peklarska palza, za nemško: sladkosnednost dela beraške malhe; **malodobrn** — ničvreden, malopriden, A. Ušeničnik v Času, X. 1. (1916), str. 333: naj bi abstinetje pustili tisto *malodobrno* govorjenje o »nezavretem moštu«; **manijaštvo** — E. Kocbek, SPor., Ljubljana, 9.

IX. 1950, str. 4: Kulturna tvornost podira miselne malike in nasprotuje miselnemu *manijaštvu*; **markaj** — Hip., Dict. II., 234: Unmensch (= pošast), enu *markaj* od zhlovjeka, monftrum hominis; **maša** — P. Trubar, Catechismus 1550, A III^b: ta praua Stara *Mafsha*; Pohl., Kmetam fa potrebo... 1789, 144, je prevedel nemški pregovor Morgenstunde hat Gold im Munde (jutranja ura ima zlato v ustih) po slovensko: Igudna *masha* flatu danasha; **mater** — J. Juričič. Postilla 1587, III., fol. 47^b: Ita bila oba dva *Matera* ali ftara; **medigra** — Murko 1833 v obeh slovarjih: *Medigra*, Zwieschenspiel; **medika** — detelja, ki dá na leto pet košenj, tj. medicago sativa, Luzerner = ewiger oder blauer Klee (Plet. I., 576: meteljka): Peter Kobal v sestavku Blagovoljen svet kmetovalcem goriške okolice, v Soči, XV 1885, šte. 50—51, in pozneje; **merodajen** — Podnetek temu še danes zelo rabljenemu nemčizmu — namesto slovenskega odločilen, pristojen — je dal O. Gutschmann z zapisi v slovarju l. 1789, str. 178: Maaßgeben, *mero dati* — *dajati*, Maaßgebung, *merodajanje*; **milo** — S češko in poljsko besedo »meydlo, mydl'o« se srečamo naprvo v Megiserjevem Thes. Pol. l. 1603, 464, kjer je pri geslu Sapo poleg nemške Saiffe, slovenska žajfa, hrvaške fapun, Megiser navedel tudi prednji imeni. Slabih petdeset let pozneje pa je Jakov Mikalja prvi na jugu vknjižil v svoj slovar Blago jezika slovinskoga (1649—1651), na str. 251 in 578, pri hrvaški besedi Sapun še *midlo*, ki so jo potem — razen Habeliča in Jambrešića — prevzeli vsi hrvaški slovarniki do vključno J. Voltića, tj. Voltiggija l. 1803. Vuku pa je v Rječniku l. 1818, stolpec 400, pomenilo *milo* lug za umivanje glave. Po Štrekljevem mnenju (AslPh 1909, 201) je vzel Mikalja *midlo* najbrž iz latinsko-poljskega slovarja Grzegorza Knapskega (Krakov l. 1626), ki ima sapo, smegma, *mydlo*. Pri Slovencih je ostalo vse od Meg.¹, O₂^a, l. 1592: Seiff. fmigma. shaiffa. Cr. fapun. sapone, takó do Vodnika. Pohl. je npr. v Kmetam fa potrebo l. 1789, str. 116, prevedel nemško die Seife z fhuja (žuja), shmigla (šmigla), ali fhajfa. Gutschm. 1789, 278, pa je prevzel iz Jambrešičevega Lexicona l. 1742, 893, fopun. V slovenščini nas seznanja z besedo *vmjilo*, *mjilo* šele V. Vodnik v Slov. Bef. in v Babištvu l. 1818; prilagodil jo je po svoje prav verjetno po češkem viru in ne po hrvaškem, kjer ima še J. Voltić-Voltiggi l. 1803 v Ricsoslovniku, str. 238, obliko *Midlo*, la n. sapone Seife. Ker se češko *mýdlo* naslanja na glagol mýti = prati, umivati, je po tej podobnosti napravil Vodnik slovensko *vmjilo*, *mjilo*, čeprav je že Dobrovský v Slovanki l. 1814, str. 226, pisal, da se mora češko in poljsko *midlo* glasiti po ilirsko *milo*. Pisava *mjilo* se je dolgo obdržala. Poleg kazalke *Milo* ima že Murko l. 1833 v obeh slovarjih *mjilo*, s pripombo v slov.-nem. delu, da je beseda »pri nas malo v rabi, ali sploh ne«. *Mjilo* pa še beremo v Janežičevi Slov. slovnici l. 1854, str. 15, v Nov. l. 1856, str. 252, itd. Fr. Levec je vsiljeval od l. 1888—1891 še drugo napačno obliko *mijlo*, ki jo je zagovarjal že Cigale v besednjaku l. 1860, str. 1456, pri geslu Seife, a jo je zavračal B. Žepič v Nov. 1867, str. 373. Metelko v Lehg. 1825, 48, ima iz del Dobrovskega: *milo* Seife, von *miti*; tako tudi Murko v Slow. Sprachl. 1832, 192, in po njem J. Kek v slovarčku l. 1834, str. 43 in 200. B. Potočnik je v Grammatik der slowenischen Sprache l. 1849, str. 6 in 8, pisal *milar*, *milo*. Iv. Navratil je v Vedežu l. 1848, str. 136, zahteval, da se piše in govori *milo* in ne žajfa; **misel**, **misлити** — obilokrat od slov. prot. piscev sëm; *misлити* že v Briž. II., 84; Pohl., Kmetam... 1789, 387: se je pregovor poterdil: Kolkajn glav, tol-kajn *misi*; **miš** — O znani igri lovljenje slepih miši je pisal že M. Kastelec, Nebefhki Zyl l. 1684, 186: kakor de bi flepó *mish* ygrali. Več pa je povedal o tem P. Dajnko, Kmet Izidor. V Radgoni-Gradci 1824, str. 121, v sestavku 120. Lovlje-

nje slepih *miši*: Izidor je videl otroke slepo *miš* loviti ino jim reče: Glejte tota igra je na sveti naj znaneša, povsodik je navadna, ino vsi, stari ino mladi se zdajdejo polek; **mišmaš** — izvira iz pogovorne nemščine v 16. in 17. stol.; **mizar** — Hip., Dict. I., 234, 591, Dict. I², 47, Dict. II., 169, 196: *mísar*; Pohl. 1781, R₂^a: *Mifar*, Der Tischler. Arcularius; Gutm. 1789, Murko 1833, itd.; **mlajše** — otrok, P. Dajnko, Lehrb. 1824, 113: pokorno *mlajše* das gehorsame Kind; **mlečnica** — M. Majar, Pravila ... 1848, 50: Upotrebuj rajše reč krava dobra *mlečnica* mesto krava mnogomlekoplodna; **močičevje** — brusnica; glej pri *grantna* še kamčičovje; **močnat** — Pohl. 1781, R₄^a: *Mozhnat*, a, u. Vom Mehl. Farinaceus; Pohl., Kmetam ... 1789, 307: maftneh krofov, ali flanzatov, *mozhnateh* jedy ... se vogibaj; **moda** — M. Majar, Pravila ... 1848, 51: ne *moda* nego nošnja, običaj, navada, šega; **modriš** — P. Skuhala, Povesti. Maribor 1910-11, 14: Po celem murskem polju se pravi: »Modriš« ne »Plavica«, zakaj opet ta nemčizem?; **motavilka** — P. Musi, Nov. 1845. 18: Do sedajne zime več čeških kolovratov pripravim; drugič jih deklice vrtè, in serce mi v veselju igra, kër mi že prvi teden po dve, eno deklice clo tri lepe *motavilke* (štrene) pokažejo; Plet. I., 605: *motovilka* — po Cafovem zapisu; **mož beseda** — Pohl., Kmetam fa potrebo ... 1789, 408: sem se fnal fmirej ltare regleze derfhati: *Mosh beseda*; V. Vodnik, Babifhtvo 1818, 6: Babiza naj je *mosh befeda*; J. P. Ješenak, Bukve sa Pomozh, 1821, 8: Bolfhi je, inu de *mosh befede* oftanefh, vdari v' roko! **mrščalica** — Fr. Bevk, Viharnik, Ljubljana 1959, 21 (in še večkrat): se je kopala v znoju in *mrščalici*.

Se bo nadaljevalo.

AKADEMIJIN SLOVAR SLOVENSKEGA KNJIŽNEGA JEZIKA

Jože Toporišič

Filozofska fakulteta v Ljubljani

NEKAJ STALIŠČ K ODPRTIM PRAVOPISNIM IN PRAVOREČNIM PROBLEMOM *

Besede iz narečij in tujih jezikov v knjižnem jeziku

/Take besede dobe/, če si hočejo pridobiti stilsko nevtralni status, domačo glasovno in pisno podobo: glasovno takoj, pisno pa po določeni karanteni (po mojem nepotrební, ker bi v fazi uvažanja tujo pisno obliko podajali v oklepaju). Torej a podajamo z a, ü z i, ö z e ipd. w z v (vikend), izgovorjeno *Turgenjef* — pisano *Turgenjev* — beremo *Turgenjex* ipd., zveneče nesonante na koncu besede pred pavzo izgovarjamo nezveneče (*vikend* izg. *vikent*, enako *blues* izg. *blus* — dalje pa seveda *vikenda* in *bluza*).

Slovenske narečne besede, prenesene v knjižni jezik, dobe le-tu čim bližjo, ne pa etimološko pogojeno in upravičeno glasovno podobo. Pri sprejemu

* Ta stališča sem kot glavni poročevalec pravorečno-pravopisne komisije pri SAZU, sekcija za novi slovar, (v letih 1964—1966) predlagal omenjeni komisiji. Bralci jih bodo lahko primerjali z uveljavljenimi stališči v novem slovarju.

7. Kranj. = Miško Kranjec, *Tihožitja in pejsaži*, 1945.
8. Greg. = Simon Gregorčič, *Izbrane pesmi*, CZ, 1965.
9. Vor. = Prežihov Voranc, *Samorastniki*, MK, 1958.
10. Koc. = Edvard Kocbek, *Listina*, SM, 1967.
11. Tav. = Ivan Tavčar, *V Zali*, DZS, 1966.
12. Kol. = M. Kolar, *Išči poldan*, Založba Obzorja Maribor, 1967.
13. Ker. = J. Kersnik, *Jara gospoda*, MK, 1960.
14. Top. = Jože Toporišič, *Praktična stilistika*, Jezik in slovstvo, 1966; *Besedni red v slovenskem knjižnem jeziku*, Slavistična revija, 1967; *Stilska vrednost slovenskih knjižnih veznikov*, Radovi Zavoda za slavensku filologiju, VI, Zagreb, 1964.

Jože Stabéj
SAZU Ljubljana

IZ ZGODOVINE SLOVENSKEGA BESEDJA

Na — *na vso lašč*, A. Skalar, Shulla tiga premisljuana (rokopis iz l. 1643), fol. 125^b, 126^a: *naufolash, aufsolash, aufalosh*; **naboj** — Pohl. 1781, T₁^b, je iz nekega hrvaškega vira zapisal: *Nawôji, ov, m.* (= naboji) Wilken an Füssen = žulji, otiski, otiščanci na nogi; le-to je l. 1789 prepisal Gutschmann v svoj slovar, str. 441, pod Wilken an Füssen, v obliki *nabaji* (tiskovna napaka za pravilno *naboji*). Vuk je v Rječniku l. 1818, stolpec 422, vknjižil *Naboj*, m. v dvojnem pomenu: 1) rana na podplatu bosonogih pešcev, 2) stena iz sphane zemlje, in v tem drugem pomenu je iz Cafovega zapisa ter Zalokarjevega rokopisnega slovarja sprejel besedo *naboj* pod 4) tudi Pleteršnik v slovar I., 625. V Pohl. in Gutschm. pomenu ter v obeh Vukovih je sprejel *naboj* samó R. A. Fröhlich-Veselič v Rječnik ilir. i něm. jezika l. 1853, str. 162; **nabor** — V. Vodnik, Slov. Bef.: Rekrutierung, *nabor v'shold*; **načelo** — *načelo*, Prinzip: Mažuranić-Užarevič 1842, 199; Obći Zagr. Kol. za god. 1846 (slovarček); Slovenija 1848, 19, 21; Janežič 1850—51: Grundsatz, *načelo*; Cigale 1860, 1194: Prinzip, s pripombo altsl. (staroslovensko) *načelo*, Nov. 1861, 163, itd.; **nadlišček** — Rastlina, volčji češnji podobna (*Atropa mandragora* L.), ki so o njej mislili, da pospešuje rodovitnost; od tod prekmursko ime *rodinščice* (Sveto pismo, I. Maribor 1959, str. 82). Dalmatin, Biblia 1584, I., fol. 19^b, ni vedel slovenskega imena, zato je pustil neprevedeno hebrejsko ime *dudaim*, in pripomnil: kaj fo *Dudaim* bile, fe nemore sdaj prou véditi, nekateri menio de fo bile Lilie: eni pak je dershé sa Jagode, eni pak sa Pokalnice, kir fo v'Pshenizhni shetvi sfele; **naglič** = brzovlak, SN 1881, 110. 3: se je z *nagličem* odpeljal iz Ljubljane; **nahuskat** — a m, **nahuskanje, nahuskati** — Gutschm. 1789, 14: Anhetzer, *nahuskat*; Anhetzen, *nahuskati*; Anhetzung, *nahuskanje*; **najemnik** — Dalmatin, Biblia 1584, III., fol. 53^a: En *Najemnik* pak; Ta *Najemnik* pak béshy, sakaj on je en *Najemnik*; Gutschm., Wind. Sprachl. 1777, 141: Bestandmann, *najemnik*; Pohl. 1781, S₂^b: *Najemnèk*, a, m. Der Miethling. Mercenarius, itd.; **nanititi** — Hip., Dict. I., 676: *filum in acum trajicere* — ein nadel einfandnen. éno shiváanko *nanititi*; **naočljiv** — Guts. 1789, 251: Scheinbar, scheinbarlich, scheinlich, navideshen, *naozhliu*, z vrsto primerov: *Scheinbuße, naozhлива pokura, scheinheilig*,

naozhlivu fvet, itd.; **napivek** — P. Dajnko, Lehrb. 1824, 74: *napivek*, das Trinkgeld; **narav** — i ž, **narava** — Pohl. 1781, S₄^a: *Naráva*, e, Die Anmuthung 2) Natur. Affectio. 2) Natura; V. Vodnik, Slov. Bef., zv. 57/2^a: Natur, natvóra, natora, *narava*, *narav f.*; **naravoslovje** — M. Majar, Pravila ... 1848, 12; ... knjig o *naravoslovju*; Janežič 1850—51, itd.; **narča** — beseda *narča* — izhaja od »naročje« — pomeni obrok krme, kolikor se dá pri enem krmljenju v jasli za dvoje goved ali približno deset ovac (Joža Vršnik, Solčava, v Glasniku SED, 1. V. (1963), str. 3); **narečje** — Franjo Strehe (l. 1826): zagrebečko *narečje*. Glej Građa za povijest književnosti hrvatske. Knjiga XII. Zagreb 1933, str. 208, 210, 220; L. Gaj, Kratka osnova ... 1830, str. 2, 10, 12 itd.: našeh *narečjih* (dialekt), vu horvatskem *narečju*, naše *narečje*; Zbir. 1835, 10: *Narčje*, a, n. dialectas, Mundart; S. Vraz, Navuk v peldah. V Gradci 1836, predgovor IV, V: Toliko od isreka (pronuntiacio) in *narezhja* (dialectus). V. Vodniku pa je pomenilo v Pifmenošti 1811, 173, *narézhe* adverbium; Guts. 1789, 190, je zapisal za Mundart sgovorljivo, pregovornost, jesikna visha. M. Majar, Nov. 1844, 12: približovati se *narečju* (večkrat); M. Majar, Pravila ... 1848, Predgovor IV: *narečje* Dialekt, *podnarečje* Unterdialekt; **natolcevanje** — Majhine Bukvize ... v Gradzi 1814, 121: falscher Argwohn, krivo *natolcevanje*; **natres**, **natresk**, **natrosek**, **natrst**, **netresk** — Vremenska zelišča, ki so imela moč, da odvajajo strelo, nevihto in točo, so sadili [Slovinci] celo na slamnate strehe svojih hiš, o čemer nas spominja celo ime *netresk* (sempervivum tectorum): E. Deisinger v Slov. učitelju XXXXI. l. (1940), 64; zapisi v slov. književnosti so že stari; **navan** — P. Dajnko, Lehrb. 1824, 140: *naváni*, a, o d. d. etwas leere; **navariti** — Apostel, Dict. 1760, 23: Anlöthen, *navarim*, Abusive nalotam, ati; **navidezen** — Glej pri naočljiv; **nebeška**, **nebeškati**, **nebeškati se** — J. Ogrinec, SG XI. l. (1868), 97: Slovenski otroci, kedar sedé okoli *nebeške* in se *nebeškajo*, kriče veselo; J. Ogrinec, Zvon I. (1870), 184. gruček deklic in fantičev, ki sedeč okolo v tla zasajene rogovilke *nebeškajo*; **nebeza** — V. Vodnik, Slov. Bef., zv. 36/7a: Gaum, *nebesa*, nébo; **nehanje** — za reklo: dejanje in nehanje, ki je napravljeno po nemškem das Tun und Lassen, je pripisal A. Breznik v Plet. I., 687, pravilno slovensko: delo in opravilo, kakor že beremo v Sacr. promtuarium Janeza Svetokriškega V., l. 1707: fledni ima oftati v fvojim ftanu, inu per fvojm delli inu opravili; **nehati** — pustiti — U. Jarnik, Sber lépih ukov, 1814, 4, 93: s befedo mi nifi *nehala* h' konzou priti; [kosa] je shla na pašho, de bi se poshivéti mogla, in *nehala* je kosle v — hlevi saperto; **neprikladen** — Apostel, Dict. 1760, 25: übl anstehn, *neprikladnu* je; **nič** — reklo: *nič je za oči dobro* je zapisal npr. že J. Svetokriški v Sacr. promtuarium. V. del (l. 1707), str. 386: *Nezh* nei sa drugu dobru, ampak fa ozhy, sa vfe drugu je hudu, inu shkodlivu; Murko, Slow. Sprachl. 1832, 131: *nizh je sa ozhi dobro*; Cigale 1860, str. 1096: das Nichts ist für die Augen gut, *nič je dobro za oči*, itd; Avgust Musič je razložil v RDHV III. l. (1926), str. 20, izvir tega rekla takole: »Zdravilo za oči (cinkov hidroksid) imenovalo se je zaradi bele barve »Nix alba« pa, ker se je nix [= sneg] vzelo kot nichts [= nič] tudi Nihilum album [= belo nič]. To je v našem primeru prevedeno z nič, ki je dobilo pomen, da je za oči dobro, če nič v njih ne pride«; **ničvreden** — Enu Mala Besedishe 1789, 109: ta Grund je slabu inu *niz[h] vrednu* obdelan ... schlecht bearbeitet; ima že Meg² l. 1744, med prvimi pa Meg.¹ 1592, S₄^b: Vngeacht. nullius momenti. *nizh vredén*; **nikoli** — V. Vodnik, Slov. Bef., zv. 57/12b: Nimmer — auf Sanct Nimmerstag ob fvetim Nikólu (zapisal 4. jan. 1806); **nitnik** — Guts. 1789, 315: Tacht, fvezhni *nitnik*, fvezhilu, tufha, taht, fushel, ftenj, m.; **nogavica** — J. Mikalja, Blago Jezika Slovinskega,

1649—51, str. 333: *nogavica* Calzone hoc femorale, is; za njim in drugimi tudi Fr. Sušnik-Jambrešič, Lexicon l. 1742, 985: Tibiale, Hlachicza. mala *nogavicza*; od tod Gutm. Wind. Sprachl. 1777, 142 (in še večkrat) Strumpf, *nogaviza*, v besednjaku l. 1789, str. 310 in 527: *Nogaviza*, *nogoviza* (to je vzel iz Pohlina 1781!), Strumpf; Pohl. 1781 (iz Belostenca?), T₃a: *Nogoviza*, Der Strumpf. Tibialia; V. Vodnik, Slov. Bef.: Strumpf, der, *nogoviza*; M. Ravnikar, Abezedenik 1822, 15: *no-govize*; Murko 1833 v obeh slovarjih: *Nogaviza*, s pripombo, da je to novozložena beseda in le redko v rabi, itd.; **nogavičar**, **nogavičen** — Gutm. 1789, 310: Strumpfstricker, Strumpfstrickerin, *nogavizar*, *nogavizarza*; J. N. Primic, Bukvar 1814, 91: pri *nogavizhnim* pletavzu (*nogavizharju*?); Murko l. 1833 v obeh slovarjih, itd.; **nos** — za *nos voditi*; v italijanščini: menar alcuno per il nafo, je zapisal prednje reklo že Megiser l. 1592 v slovarju na fol. Q2^a pri geslu Triegen, fallere, noriti. V preurejeni izdaji Meg. slovarja l. 1744 pa so prireditelji zapisali na fol. Oo₁^a, Ool^b: *fa nues vodit*; wie lang wirst du mich noch triegen, koku dougu me she bosh *fa nues vodou*; da je bilo reklo pri Slovencih domače je potrdil tudi Rogerij-Krammer v Palmarium empyreum, I. del (l. 1731), str. 304: [G. Bug] se nàpúfty, kakòr právimo: *fa nufs vódit*; drugo reklo: *z nosom podpirati zemljo*, beremo že l. 1643 v rokopisni Skalarjevi Shulli tiga premishluuana, fol. 293^b: Toie suesti periateli, ker so se ti od kriuali pred toim truplam bodo *nos* satsiskali — ... sapushen ueni trugi milo leshish. Ino toiga prebiualisha *streho snofsam* gori *derfshish*; potrdilo, da je reklo še dandanes živo, imamo v Ljudski pravici, Ljubljana, 15. febr. 1958, štev. 38.5: *bi* že zdavnaj *z nosom podpiral zemljo*; **nosorog** — V. Vodnik, Slov. Bef., zv. 57/1^b: Nasehorn, Rhinzeros, das *nosoróg* (zapisano 2. jan. 1806); **notenje**, **noteti** — V. Vodnik, Slov. Bef., 57/9^a: Nichtwollen, das *noténje*; zv. 54/16^a: Mögen d. i. wollen, lust haben 1. Im Indicative hoteti, nicht mögen *notéti nozhem* (zapisano 23. dec. 1805). **novotar** — Ig. Orožen, Celska kronika l. 1854, str. 307: *Novotar*, Neuerer, in že prej pri Vodniku.

Občen — ima že Meg., Thes. Pol. 1603, I., 299: Communis. Germ. gemein. Slav. (= slovenski) gmain, Dalmatice *opzhen*, kar je vzel iz Vrančičevega slovarja l. 1595; M. Vrtovec, Kmet. kemija 1874, 43; Nov. 1848, 128: *občin zbor*, 141: *občni prid*; Nov. 1850, 111: *občni zbor*, itd.; **občestvo** — [J. Alič.] Majhine Bukvize branja ... v Gradzu 1814, str. 37, 65: Gemeinschaft der Heiligen, gmajno (*opzhestvo*) fvetnikov; Die Gemeinschaft — Drushina (Gmaina, *opzhestvo*); M. Ravnikar, Zgodbe II. (1817), 270: *opzhestvo*; Murko l. 1833 v obeh slovarjih: *obzhéftvo*, die Gemeinde, Gemeinschaft; Janežič 1850, 243: Gemeinschaft, *občéstvo*, itd.; **občinstvo** — Sušnik-Jambrešič. Lexicon 1742, 125: Communitas, Obchina, *Obchinsftvo*; P. Dajnko, Kmet Izidor, 1824, 33: med velikim keršanskim *občinstvom*; Murko 1833, slov.-nem., 268: *obzhínsftvo*, die Gemeinde; Janežič 1850, 243, 399: Gemeine Wesen, Publikum, *občístvo*, ljud, 1851, 206: občinstvo, Gemeindwesen, Publikum; **obdelovanje** — A. Čebul, Enu Mala Besedishe 1789, 111: to skerbnu *Obdeluvanje* yashiga Grunta — die sorgfältige Bearbeitung; **obednica** — V. Vodnik, Slov. Bef., zv. 70/13^a: Speisesaal. Speisezimmer, obedifhe, *obedniza*; **obilnina** — Nov. 1863, 333, 334: *obilnina* (Luxussteuer); **obinčkati** = oplaziti, obrcati, F. S. Finžgar, Gospod Lovro (Pomladni glasi 1895, str. 71): Tudi po licu gâ je *obinčkala* jedna kopriva; **objédje** — Pohl. 1781, T4^b: *Objédje*, a.n. Die Konfektur. Bellaria; **oblón** = balon, Iv. Navratil, Vedež 1850, str. 408, 409: *Oblon*; Janežič 1851, 211: *Oblón*, Balon, Bleiweis v Nov. 1859, 221; Cigale 1860, itd.; **obračun** — Gutm. 1789, 5: Abrechnung, odrazhun, *obrazhun*; Murko 1833,

nem.-slov. 20: Abrechnung, *obrazhún*; Janežič 1851, 213: *Obračún*, Berechnung, itd.; **obratek** — G. Majcen, Janežičeva Slovnica, Ponatis iz DS, Ljubljana 1905, str. 5: Seme narodne svobode, ki se je ob *obratku* zadnjih stoletij oživilo; **Obrazec** — Nov. 1859, 360: po tem *obrazcu* (formularji); Janežič 1850-51 ima le: obrazek, zka, Formular, Muster; **obred** — M. Majar, Pravila ... 1848, 31: samo za cerkvene *obrede*; **obrobec** — Nov. 1845, 164: On (obertnik Franc Sajkota na Dunaji) je namreč naredbo znašel, ... *obrobe* (porte) itd. takó izdelati; **obrtnik** — Nov. 1843, 1, 2, 1844, 152, 1845, 164 itd.; Janežič 1851, 207: *Obèrtnik*, Betriebsame, Gewerbetreibende, itd. **obsad** — V. Vodnik, Slov. Bef., zv. 36/4^b: Garnision, *obsád*; Murko 1833, Janežič 1850-51, 1867, nimata; Cigale 1860, str. 574, ni sprejel, marveč je zapisal posada, posadka, garnizon, zato tudi Plet. nima; **obstebrati** — Guts. 1789, 5: Abpflöcken, *obsttrebrati*, konzhe ftebre ftaviti; **obstretje** = obstretje — Pohl. 1781, U₂^a: Obftertje, a.n. Der Umschein, Glanz, je naredil Pohl. po glagolu obftretji, obftrem, Umgeben, Circumfulgere (r. t.), kar je lepo, je dobro, kakor je pripisal Breznik v svoj Plet. slovar; **obžeti** — A. Breznik, Vezhna Pratika (mariborska izdaja okrog l. 1808), str. 60: Pfhenizo, aku je gofta, inu velka, *obsheti*; **ocvetličenje, ocvetličiti** — Gradimo, 1. III., štev. 26, Ljubljana, 30. jun. 1950, str. 4: Zakaj pri nas še nismo *ocvetličili* oken? ... pa mu bomo prav radi pomagali z *ocvetličenjem* oken; **ocvirkovica** — P. Skuhala, Povesti ... Maribor 1910, 128: *Ocvirkovica* je kaj tečna narodna hrana iz svinjetine.

(Se bo nadaljevalo)

AKADEMIJIN SLOVAR SLOVENSKEGA KNJIŽNEGA JEZIKA

Jože Toporišič

Filozofska fakulteta Ljubljana

ANKETE ZA DOLOČITEV NAGLASNEGA MESTA TER KAKOVOSTI IN KOLIKOSTI NAGLAŠENEGA SAMOGLASNIKA

1. Kot svoječasni glavni poročevalec za pravorečna in pravopisna vprašanja v novem akademiskem slovarju slovenskega knjižnega jezika sem se med drugim zaustavil tudi ob vprašanju kolikosti in kakovosti naglašanih *o* in *e* v priponskih obrazilih deležnika na -*oč* in -*eč*, ki ju je na svojski način normiral SP 1962, sicer na pobudo moje razprave,¹ drugače kot bi glede na resnično govorjenje kazalo. Da bi zadevo, kolikor se da, razčistili, sem sestavil naslednje besedilo, ki so ga (kot vsa naslednja) izbrani diktorji brali v magnetofon, magnetofonske zapiske pa sta nato identificirala J. Toporišič in A. Bajec:

Kot je znano, je Oblomov junak istoimenega romana Gončarova. Znan je po tem, da je prebil dneve in dneve sedeč v naslonjaču ali ležeč napol buden v svoji udobni postelji. To mu je bilo nekako všeč. Njegov duh pa ni bil morda

1. Prim. JiS 1958/59, 48—50: Še o naglasu nedoločnih glagolskih oblik.